

HIERONIM EUG. WYCZAWSKI

KS. TEOFIL DŁUGOSZ
(1887—1971)

Dnia 22 lipca 1971 r. zmarł w Krakowie w 84-tym roku życia ks. Teofil Długosz, zasłużony historyk Kościoła i profesor (w stanie spoczynku) Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Sp. ks. Teofil Długosz urodził się 2 XII 1887 r. w Świdówce w parafii Niegowić, w pow. bocheńskim, w małorolnej rodzinie chłopskiej jako syn Jana i Agnieszki z Szostaków. Po ukończeniu 4 klas szkoły powszechnej w sąsiedniej Niegowici i w Bochni rozpoczął w 1900 r. dalszą naukę w gimnazjum bocheńskim. Po 2 latach przeniósł się do Gimnazjum im. Nowodworskiego w Krakowie i tu w 1908 r. zdał egzamin dojrzałości. W tymże roku wstąpił do Seminarium Duchownego we Lwowie i rozpoczął studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. Święcenia kapłańskie otrzymał w 1912 r. W latach 1912—1915 pracował jako wikariusz parafii w Złoczowie. Żywiąc specjalne zamiłowanie do historii Kościoła, udał się w 1915 r. na dalsze studia na Uniwersytet we Wiedniu, jako stypendysta Frintaneum. Do 1918 r. napisał pracę doktorską i zdał dwa rygoroza. Trzecie rygorozum złożył na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego i 17 VI 1919 r. został w Krakowie promowany na doktora teologii przez znakomitego profesora historii Kościoła ks. Jana Fijałka.

W latach 1919—1930 pełnił obowiązki katechety w prywatnej szkole powszechnej benedyktynek we Lwowie, a od 1927 r. ponadto w prywatnym gimnazjum urszulanek. Na wniosek Rady Wydziału Teologicznego U. J. K. otrzymał w 1930 r. stypendium naukowe z Ministerstwa WR i OP i udał się do Rzy-

mu, gdzie w okresie od 14 XI 1930 — 15 VII 1931 r. przeprowadzał badania w Archiwum Watykańskim. Na wynikach tych studiów oparł później większość swych prac naukowych. W latach 1931—1939 był zastępcą profesora przy katedrze historii Kościoła powszechnego na lwowskim Wydziale, na którym też habilitował się z tegoż przedmiotu w 1937 r. Od wybuchu ostatniej wojny do 15 X 1945 r. wykładał historię Kościoła w Metropolitalnym Seminarium Duchownym we Lwowie, a po repatriacji w Kalwarii Zebrzydowskiej, gdzie pozostał aż do końca istnienia tego zakładu.

Po przejściu w stan spoczynku profesora historii Kościoła powszechnego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego bpa Michała Godlewskiego, Rada Wydziału powołała w 1949 r. ks. Długosza na zastępcę profesora przy wakującej katedrze. W związku z tym przeniósł się ks. Długosz na mieszkanie do Krakowa, najpierw do klasztoru oo. augustianów, później do oo. karmelitów trzewickich na Piasku, gdzie dodatkowo podjął wykłady historii Kościoła na karmelickim studium teologicznym. W 1954 r. krakowski Wydział Teologiczny został przeniesiony do Warszawy jako część składowa powstałej wówczas Akademii Teologii Katolickiej. W gronie przeniesionych pracowników nauki znalazł się i ks. Długosz, mianowany 19 XI 1954 r. profesorem nadzwyczajnym nowej Uczelni. Z wykładami do Warszawy dojeżdżał do końca r. akad. 1956/7, po czym wziął urlop bezpłatny. Oprócz tego wykładał historię Kościoła w krakowskim Seminarium Metropolitalnym. Tę ostatnią pracę przerwała śmierć.

Działalność śp. ks. Długosza była bogatsza aniżeli można wnosić z powyższego krótkiego *curriculum vitae*. W zasadzie poświęcił swe życie pracy dydaktycznej i naukowej, ubocznie wszakże zajmował się duszpasterstwem, sprawami społecznymi, a w pewnym okresie i politycznymi.

W 50-letniej działalności dydaktycznej ks. Długosza wyróżnić trzeba dwa okresy, od r. 1919—1930 i od 1931 — do śmierci. W pierwszym okresie uczył religii w szkole powszechnej i średniej, w okresie drugim, trwającym lat 40, wykładał bez przerwy historię Kościoła w kilku zakładach teologicznych. Jakże

miał osiągnięcia dydaktyczne w okresie pierwszym, trudno powiedzieć bez przeprowadzenia osobnego wywiadu i wglądu w akta szkolne (aktualnie niedostępne), wszelako jedno można bezwzględnie stwierdzić, że obowiązki swoje pojmował bardzo rzetelnie. Wykorzystując mianowicie swe specjalistyczne przygotowanie w zakresie historii kościelnej, ogłosił drukiem 2-tomowy, dobrze napisany, podręcznik historii Kościoła dla gimnazjów (*Historia Kościoła katolickiego*, t. 1—2, Lwów 1923, 1925, ss. 155, 172), wprowadzony następnie dekretem Ministerstwa WR i OP do użytku szkolnego. Jako wykładowca historii Kościoła na Wydziałach Teologicznych U. J. K., U. J. i A. T. K. oraz w seminariach duchownych cieszył się ks. Długosz dobrą opinią zarówno u rad wydziałowych, jak i u swoich licznych uczniów. Wykłady opierał na obszernych podręcznikach niemieckich oraz na własnych studiach, zwłaszcza w odniesieniu do spraw polskich. Wykładał jasno, znakomicie wiązał sprawy kościelne z całokształtem procesów dziejowych i ciągle wskazywał swym uczniom na wielką przydatność znajomości historii kościelnej w przyszłej ich pracy kapłańskiej. Wobec studentów był wymagający, lecz nigdy się nie słyszało, aby ktoś czuł się przezeń pokrzywdzony na egzaminie. Stąd też studenci go kochali, bo widzieli w swoim profesorze nie tylko świętego historyka, ale także przykładnego kapłana i dobrego człowieka. Postawę ks. Długosza jako pedagoga dobrze charakteryzuje własny jego list, pisany 22 I 1955 r. do dziekana Wydziału Teologicznego A. T. K. ks. Wincentego Kwiatkowskiego, w którym czytamy: „...proszę mię uważać za pracownika najlepszej woli i najlepszych chęci i pragnę gorąco, ażeby Ks. Dziekanowi nie sprawić żadnej przykrości i aby swe obowiązki wypełnić jak najlepiej”.

Dorobek naukowy ks. Długosza ilościowo nie jest zbyt obfity, z recenzjami nie przekracza 30 pozycji. Opublikowane jednak przezeń prace mają znaczną wartość, ponieważ większość ich została oparta na niewykorzystywanym dotąd materiale archiwalnym, przeważnie pochodzenia watykańskiego. Główny nurt badawczych zainteresowań ks. Długosza dotyczył polskich

diecezji i naszych biskupów z epoki nowożytnej. Z zakresu tego ogłosił:

Projekt utworzenia w Polsce nowych biskupstw przed 1631 r., Przegląd teologiczny 12 (1931) s. 19—109; *Rękopis statutów synodalnych wrocławskich z 1612 roku*, tamże, s. 254—255; *Z dziejów biskupstwa kijowskiego*, tamże, 13 (1932) s. 70—89; *Biskupia „visitatio liminum”*, Collectanea theologica 14 (1933) s. 173—249, 273—388, 8 tabl. — praca przedstawiająca problem w aspekcie prawno-historycznym, ilustrowana obficie faktografią polską; *Seminaria duchowne we wschodniej Polsce do 1800 roku*, tamże, 16 (1935) s. 23—37; *Części składowe archidiecezji lwowskiej*, tamże, s. 113—115; *Polityka personalna królów obieralnych w stosunku do episkopatu*, Ateneum kapłańskie 38 (1936) s. 464—468; *Relacje arcybiskupów lwowskich 1595—1794*, Lwów 1937 ss. XII + 208, 11 tabl. Druk *Relacji biskupów kamienieckich, kijowskich, inflanckich, smoleńskich, metropolitów unickich kijowskich* (stron 261), prawie na ukończeniu w 1939 r., nie został doprowadzony do końca z powodu wybuchu wojny. Dalsze prace — to *Dzieje diecezji smoleńskiej*, Lwów 1937, ss. 91; *Niedoszły synod unicko-prawosławny we Lwowie 1628 r.*, Collectanea theologica 19 (1938) s. 479—506; *Sprawy liturgiczne w XVI w. w diecezji krakowskiej*, Ruch biblijny i liturgiczny 4 (1951) nr 4 s. 297—318; *Korektury rzymskie w statutach synodów prowincjonalnych gnieźnieńskich z r. 1607, 1628, 1634*, Polonia sacra 4 (1951) s. 223—233; *Spowiedź „turmatim” w diecezji krakowskiej w roku 1596*, Confiteor, Święta obchodzone w archidiecezji gnieźnieńskiej w XIV w., Roczniki teologiczno-kanoniczne 4 (1957) nr 1 s. 87—97; *Biskupi polscy XVII i XVIII w., obsada, dyspensy, taksy*, tamże, 5 (1958) nr 2 s. 73—98 — artykuł będący skrótem przygotowywanej obszerniejszej pracy na ten temat, która w pomysłach autora miała być kontynuacją dzieła C. Eubla, *Hierarchia catholica* w odniesieniu do Polski; *Wartość relacji rzymskich biskupów polskich jako źródła historycznego*, Sprawozd. Tow. Nauk. KUL, 1961 nr 12; *Sieć parafialna diecezji łuckiej w 1726 r.*, Studia Theologica Varsaviensia 1 (1963) nr 1 s. 173—213.

Z grupą tą wiązą się w pewnym sensie ogłoszone przez ks.

Długosza wskazania metodyczne o pisaniu dziejów parafii pt. *Monografia parafii. Wskazówki metodyczne*. Przegląd teologiczny 9 (1928) s. 380—390, następnie artykuł *Rzut oka na dzieje lwowskiego Wydziału Teologicznego*. W: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie, Lwów 1934 s. 5—36 oraz broszura *Triumf szarego pracownika. Św. Andrzej Bobola*, Lwów 1939 s. 29.

Zagadnień kaznodziejskich dotyczą artykuły: *Postulaty ba-bań nad kaznodziejstwem polskim*, Przegląd teologiczny 1 (1920) s. 6—11; *Rekolekcje w ocenie młodzieży*, Miesięcznik katechetyczny (1928) s. 287—292, 329—335, 432—435, (1929) s. 21—33; *Postylla mniejsza Jakuba Wujka*, Polonia sarca 3 (1950) s. 189—198.

Napisał wreszcie ks. Długosz monografię o królowej Jadwidze pt. *Królowa Jadwiga*, drukowaną pod pseudonimem Jana Radlicy w „Sacrum Poloniae Millenium” 4 (1957) s. 69—136 i pod własnym nazwiskiem w „Studia Theologica Varsaviensia” 3 (1965) s. 181—306, 503—571. Dłuższy czas pracował także nad monografią swojej rodzinnej parafii Niegowici w archidiecezji krakowskiej. Na ile wszakże wykończył tę pracę — trudno powiedzieć.

Już same tytuły przytoczonych wyżej publikacji wskazują, że śp. ks. Długosz podejmował problemy ważne i leżące najczęściej odłogiem. Trzeba przyznać, że tymi studiami posunął znacznie stan wiedzy w zakresie historii Kościoła w Polsce. Prace ks. Długosza są dziś szeroko cytowane i w wielu wypadkach stanowią punkt wyjścia do dalszych badań. Jedno tylko można postawić zastrzeżenie. Autor oddawał je do druku nie zawsze w formie wykończonej, np. nie dbał o skompletowanie odnośnej literatury przedmiotu — w rozprawie o królowej Jadwidze całkowicie ją pominął — lub nie poprzedzał odpowiednio wyczerpującym wstępem wydawanych źródeł (do wydawnictwa *Sieć parafialna diecezji łuckiej w 1726 r.* nie dołączył właściwie żadnego wprowadzenia). Mimo to prace ks. Długosza posiadają — jak już zaznaczono — dużą wartość ze względu na stosowany krytycyzm i rzetelność w podawaniu wiadomości źródłowych. Warto dodać, że słynny ks. Jan Fijałek († 1936)

wysoko oceniał uzdolnienia historyczne ks. Długosza. Od wielu osób słyszałem, że z młodszego od siebie pokolenia historyków darzył uznaniem tylko 3 księży: Tadeusza Glemmę († 1958), Mieczysława Żywczyńskiego i Teofila Długosza.

Praca naukowa ks. Długosza nie zamknęła się bynajmniej w kręgu jego publikacji. Działał również na polu organizacji nauki. W 1920 r. założył i przez pewien okres czasu redagował *Przegląd teologiczny*, przemianowany później na *Collectanea theologica*. Poza tym był redaktorem *Miesięcznika katechetycznego* (1923—1926), tygodnika *Ojczyzna* (1926—1927), założycielem i redaktorem tygodnika *Lwowskie wiadomości parafialne* (1928—1930). Był również współtwórcą zorganizowanego w 1922 r. we Lwowie Towarzystwa Teologicznego, przekształconego na zjeździe w Lublinie w 1946 r. na Polskie Towarzystwo Teologiczne. W Towarzystwie był niezwykle czynny. Na posiedzeniach często wygłaszał referaty zarówno we Lwowie, jak i od 1947 r. w oddziale krakowskim tegoż Towarzystwa. Z czasów krakowskich pamiętne są jego odczyty o Soborze Chalcedońskim, o sprawach polskich w *Lexikon für Theologie und Kirche* Buchbergera, o Hugonie Kołłątaju, o kardynale Adamie Stefanie Sapieże.

Ponadto poświęcał się śp. ks. Długosz również pracy duszpasterskiej. Wprawdzie od 1915 r. nie pełnił żadnych oficjalnych funkcji duszpasterskich, a nawet codzienną Mszę św. odprawiał przeważnie w kościołach klasztornych — we Lwowie u bernardynów, po repatriacji u bernardynów w Kalwarii Zebrzydowskiej, u augustianów i karmelitów trzewickich w Krakowie — ale każdego dnia po odprawieniu Mszy siadał do konfesjonału i spowiadał, niekiedy po kilka godzin. Z ochotą też głosił kazania, najchętniej podczas swojej niedzielnej Mszy.

Śp. ks. Długosz czynny był również do 1939 r. w Towarzystwie Wzajemnej Pomocy Kapłanów i w Towarzystwie Szkoły Ludowej. W tym ostatnim należał do zarządu głównego. W młodszych latach miał też ambicje polityczne jako członek endecji. Jednakże po przewrocie majowym w 1926 r. wycofał się z życia politycznego.

W życiu prywatnym był ks. Długosz niemal abnegatem. Nie tylko nie prowadził własnego gospodarstwa i nie posiadał żadnej obsługi, ale żył po prostu w ewangelicznym ubóstwie. Dość powiedzieć, że w Krakowie chodził na obiady z klasztoru augustianów, czy potem od karmelitów, gdzie mieszkał, do Domu Księży Emerytów, skromne śniadania zaś i kolacje sam sobie przyrządzał. A trzeba pamiętać, że gdy przeniósł się do Krakowa, przekroczył już 60 lat życia. Zawsze cechowało go pogodne usposobienie i wielkie poczucie humoru.

Dnia 2 IV 1951 r. dziekan Wydziału Teologicznego U. J. ks. Aleksy Klawaek tak o nim pisał w jednej z opinii dziekańskich: „Jako siła naukowa odznacza się wielką sumiennością i pracowitością. W pracach swoich szuka nowych dróg i od dawna już uwzględniał momenty ludowe w dziejach Kościoła. Jest to człowiek ogromnie ofiarny, bez potrzeb własnych. Przywiązany szczerze do studentów, pomaga im wszelkimi sposobami w doksztalcaniu się i wykonaniu prac naukowych” Kto znał bliżej ks. Długosza, bez wahania potwierdzi powyższy sąd.

Wyrazem uznania dla różnorodnych zasług śp. ks. Długosza była przyznana mu przez Ojca św. na wniosek Ks. Kard. Karola Wojtyły godność prałata. Pięćdziesięciolecie pracy naukowej zasłużonego profesora uczcił oddział krakowski Polskiego Towarzystwa Teologicznego uroczystą akademią w dniu 17 IV 1969 r., na której wraz z ks. doc. Henrykiem Rybusem reprezentowałem Akademię Teologii Katolickiej.

Pełen lat i zasług zmarł ks. Teofil Długosz po krótkiej chorobie. Uroczystości pogrzebowe odbyły się w dniu 26 VII w kościele OO. Karmelitów Trzewickowych, sam pogrzeb zaś tegoż dnia na cmentarzu parafialnym w Niegowici.

De vita Theophili Długosz
1887—1971

Summarium

Theophilus Długosz natus 2 XII 1887 a. in Świdówka in Archidiecepsi Cracoviensi, superatis studiis in Facultate Theologica Universitatis Leopoliensis, 1912 r. sacerdos ordinatus est. Investigandae historiae

ecclesiasticae etiam in Universitatibus Vindobonensi Cracoviensique operam navavit et 1919 a. Cracoviae doctoratus laurea decoratus est. Anis 1919—1931 tradebat religionem Leopoli in scholis nationalibus mediisque, deinde ab a. 1931 usque ad mortem officio professoris primo supplementis et ab a. 1954 professoris extraordinarii historiae ecclesiasticae in Facultate Theologica Universitatis Leopoliensis, postea ibidem in Seminario Archidioecesano, deinde in Facultate Theologica Universitatis Jagellonicae Cracoviensis, in Facultate Theologica Academiae Theologiae Catholicae Varsaviensis et in Seminario Archidioecesis Cracoviensis fungebatur. Conditor Societatis Theologorum Polonae primusque redactor eius periodici *Przegląd Teologiczny* scientiam historiae ecclesiasticae Polonorum triginta fere operibus ingeniosissime scriptis adornavit. Bene meritus de historia ecclesiastica obiit Cracoviae 22 Julii 1971 a. et in coemeterio parochiali in Niegowić sepultus est.

H. E. Wyczawski